

РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

Крамарева Ольга Сергіївна,

к.е.н., доц.,

*доцент кафедри управління персоналом і економіки праці,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

ORCID 0000-0003-1659-0538;

Надточій Алла Олександрівна,

к. держ. упр., доц.,

*доцент кафедри управління персоналом та економіки праці,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Харків*

ORCID 0000-0001-7685-0544

УДК 331.52

doi: 10.34213/ap.20.02.11

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Проаналізовано діяльність в основних сферах виробництва України та її регіонів за січень – червень 2020 р., визначено основні негативні тенденції в них: стрімке скорочення обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції, будівництва, та обсягів капітальних інвестицій. Виявлено сучасні тенденції функціонування регіонального ринку праці за трьома його основними індикаторами: попиту, пропозиції робочої сили та заробітній платі. Визначено, що попит на робочу силу значно скоротився, пропозиція суттєво збільшилася, середня зарплата має тенденцію до зростання, а реальна зарплата зменшується.

Ключові слова: регіональний ринок праці; попит, пропозиція; заробітна плата.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток країни обумовлює стан її ринку праці. Негативні макроекономічні тенденції в Україні: нестабільність політичної ситуації та інфляція, відсталий технічний рівень діючих підприємств та відсутність зацікавленості в організації прогресивних нових, низька продуктивність праці та зарплата, старіння населення та міграція економічно активної його частини, тіньова зайнятість та інші повільно погіршували стан ринку праці в останні роки. Різкий дисбаланс на ринку праці виник через військові дії на Донбасі, які призвели до руйнування підприємств, стрибок безробіття у цій частині країни та збільшення навантаження на вільні робочі місця через міграцію переселенців в інші регіони. У цьому році поширення пандемії коронавіруса COVID-19 стало вирішальним фактором, що загострив кризове становище на ринку праці. В усіх регіонах країни набуло розмаху закриття підприємств, особливо малих, під час жорсткого карантину. Багато з них зовсім припинили свою діяльність навіть тоді, коли обмеження були послаблені в адаптивний карантин. Це спричинило зростання безробіття, різке скорочення доходів населення, зниження добробуту. Значна диференціація регіонів України за соціально-економічним розвитком ще

© Крамарева О. С., Надточій А. О., 2020

більше посилилася і обумовила кризові явища на регіональному ринку праці. Тому дослідження тенденцій, що притаманні сучасному регіональному ринку праці в Україні, є актуальними і мають практичне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, пов'язані з функціонуванням ринку праці в Україні, досліджуються багатьма вченими. Так, соціально-демографічні питання, зайнятість та безробіття, соціально-трудова відносина, державне регулювання зайнятості аналізували А. Колот, Е. Лібанова, В. Петюх та ін.; людський, інтелектуальний і соціальний капітал – О. Брінцева, Н. Гавкалова, О. Грішнова та ін.; сучасні міграційні процеси – Ю. Гуменюк, Е. Лібанова, О. Малиновська, У. Садова та ін.; регіональні особливості ринку праці – В. Близнюк, В. Міненко, У. Садова, Г. Швидка та ін. Водночас виникають нові проблеми регіонального ринку праці, обумовлені об'єктивними змінами економічної ситуації у світі та в Україні, зокрема через поширення пандемії коронавірусу, які ще не вивчені в повній мірі і потребують подальшого дослідження.

Метою статті є визначення основних сучасних тенденцій функціонування регіонального ринку праці в Україні та факторів, що їх обумовлюють.

Виклад основного матеріалу. Ефективне функціонування ринку праці в Україні потребує його оптимальної територіальної організації, яка базується на збалансованому розвитку регіональних ринків праці. Стан і розвиток регіональних ринків праці нерозривно пов'язаний та залежить від соціально-економічного розвитку самого регіону та функціонування інших регіональних ринків: товарів та послуг, грошового та капіталу, житла тощо. У той же час ринок праці сам активно впливає на їх стан через те, що робоча сила є одночасно особистим фактором виробництва та споживачем товарів та послуг.

Зайнятість населення в регіоні обумовлюється попитом на роботу силу на цій території, отже напряму залежить від кількості підприємств у регіоні, їх виробничих потужностей та ефективності роботи. Тому встановлення тенденцій розвитку регіональних ринків праці доцільно розглядати у взаємозв'язку з соціально - економічним розвитком регіонів.

Аналіз стану соціально-економічного розвитку регіонів за січень-червень 2020 р. виявив негативні тенденції стрімкого скорочення виробництва в усіх основних сферах діяльності. Зменшилися обсяги виробництва: промислової продукції в цілому по Україні на 8,3 % (за цей період 2019 р. було зростання на 1,3 %), у тому числі у 22 регіонах (найменше в Полтавській області – на 0,2 %, найбільше у Чернівецькій – на 21,7 %); сільськогосподарської продукції в цілому по Україні на 18,7 % (у 2019 р. – зростання на 5,8 %), у тому числі у 21 регіоні (від – 1,6 % у Тернопільській до – 66,9 % в Одеській областях); будівельної продукції в цілому по Україні на 5,5 % (у 2019 р. – зростання на 25,3 %), у тому числі у 19 регіонах (від 1,2 % у Полтавській до 39,4 % у Чернівецькій областях) [1].

Обсяг капітальних інвестицій, які характеризують залучення у регіони інвестиційних ресурсів і можливість модернізації або розширення виробництва, також скоротився майже у 2 рази і становить 65,1 % проти 112,3 % у січні-червні 2019 р. Зменшення мало місце у 24 регіонах (за 2019 р. у 7 регіонах): від –7,3 % у Кіровоградській до – 67,2 % у Херсонській областях. При цьому спостерігається негативна тенденція нерівномірного їх розподілу за регіонами, територіальна диференціація складає 53,3 раза (за показником капітальних інвестицій на одну особу). Щодо іноземних інвестицій, то ще у І кварталі 2020 р. відбувся їх чистий вплив у розмірі 1,6 млрд дол. США, зумовлений вилученням реінвестованих доходів реального сектору [1].

Криза в усіх базових галузях економіки країни та її регіонів обумовлена розповсюдженням короно вірусу COVID-19, через який органи влади призупинили або обмежили діяльність підприємств багатьох секторів економіки на всій території країни. Особливо постраждав малий і середній бізнес, який в основному зорієнтований на надання послуг у сфері туризму, краси, громадського харчування, ремонту, транспорту, тощо. Він створює половину ВВП країни і забезпечує роботою більше 80 % населення. У цей час міжнародні партнери вилучають свої інвестиції з України з метою захисту своїх активів, бо в своїх країнах також скорочуються обсяги підприємницької діяльності.

Негативні макроекономічні тенденції обов'язково знайшли своє відображення на стані ринку праці. Скорочення виробництва та інвестицій у більшості регіонів призвело до зниження попиту на робочу силу та масове звільнення працівників в усіх областях країни (табл. 1).

Таблиця 1

Інформація щодо запланованого масового вивільнення працівників
(за регіонами) [4]

Регіон	Січень-серпень 2019 р.	Січень-серпень 2020 р.	%
Україна	95 098	146 444	154,0
Вінницька	1 877	3 982	у 2,1 р.
Волинська	2 469	2 714	109,9
Дніпропетровська	6 079	7 494	123,3
Донецька	2 293	5 072	у 2,2 р.
Житомирська	7 162	9 913	138,4
Закарпатська	2 417	5 068	у 2,1 р.
Запорізька	3 997	7 708	192,8
Івано-Франківська	4 990	7 462	149,5
Київська	3 584	7 000	у 2,0 р.
Кіровоградська	3 112	2 869	92,2
Луганська	1 574	3 493	у 2,2 р.
Львівська	2 222	10 708	у 4,8 р.
Миколаївська	4 836	2 886	59,7
Одеська	9 608	6 365	66,2
Полтавська	4 250	5 655	133,1
Рівненська	1 282	3 734	у 2,9 р.
Сумська	3 447	4 327	125,5
Тернопільська	4 050	4 154	102,6
Харківська	3 858	7 801	у 2,0 р.
Херсонська	3 097	6 223	у 2,0 р.
Хмельницька	2 630	2 237	85,1
Черкаська	5 427	6 123	112,8
Чернівецька	1 113	3 693	у 3,3 р.
Чернігівська	3 528	8 602	у 2,4 р.
м. Київ	6 196	11 161	180,1

Аналіз даних табл. 1 показує, що найменше скорочення зайнятих планувалося в Миколаївській та Одеській областях (59,7 % та 66,2 % відповідно). В одинадцяти регіонах зростання вивільнення заплановано “в рази”, навіть не у відсотках. Найбільше – у Львівській та Чернівецькій областях (відповідно 4,8 та 3,3 рази). Заплановане вивільнення по країні становить 154 %, але в тринадцяти регіонах воно більше, отже стан гірший.

Реальне становище на ринку праці виявилось зовсім кризовим. Фактично лише за період карантину (з 12 березня), а не з січня 2020 р., статус безробітного отримали 446 тис. осіб, що складає 164 % порівнянно з аналогічним періодом 2019 р., серед них переважають працівники сфери торгівлі та послуг (18 %), робітники з обслуговування, експлуатації устаткування та машин (16 %), службовці та керівники (15 %), представники найпростіших професій (12 %). У липні 2020 р. середньооблікова кількість штатних працівників найбільше скоротилася у м. Київ, Дніпропетровській та Харківській областях, найменше – в Херсонській та Чернівецькій областях [2].

Під час карантину збільшилося приховане безробіття, основними формами якого стали відправлення працівників у відпуски без збереження заробітної плати (у другому кварталі 2020 р. найбільше у м. Київ, Київська та Черкаська області) та переведення на роботу на неповний робочий день або тиждень (найбільше у Дніпропетровській, Харківській областях та м. Київ) [4]. Приховане безробіття в Україні під час карантину складає до 3,1 млн осіб або 17 % від робочої сили [3], що вище офіційного рівня безробіття. При прихованому безробітті робітники зберігають місце роботи, але отримують значну меншу зарплату або зовсім її не мають. Це призводить скорочення та переорієнтації попиту на товари першої необхідності, бідності серед працюючих, до зниження їх життєвого рівня.

Кількість вакансій з боку роботодавців, які були надані на 01.09.2020 р. Державній службі зайнятості, скоротилася на 31 % [2], а ті, що були розміщені на сайтах пошуку роботи work.ua та robota.ua, зменшилися майже вдвічі проти аналогічної дати минулого року.

У той же час пропозиція робочої сили значно збільшилася не тільки за рахунок звільнених робітників, а також за рахунок трудових мігрантів, що через зниження ділової активності за кордоном повернулися в Україну. Вони збільшують безробіття на внутрішньому ринку, створюють додаткову конкуренцію, що дозволяє роботодавцям скорочувати зарплату. А заробітчани звикли отримувати більшу за українську зарплату, тому часто пропозиції місцевих роботодавців виявляються для них непривабливими. Такі робітники зневірені у пошуках роботи з гідною зарплатою і не завжди реєструються в службах зайнятості, отже фактична кількість безробітних значно більша за офіційну. При цьому скоротився приток валютних надходжень із-за кордону, який підтримував фінансовий стан їх родин, особливо в західних регіонах, а зараз самі заробітчани потребують державної допомоги.

Навантаження на вільні робочі місця також збільшує молодь, яка була зорієнтована на трудову міграцію за кордон. Через розповсюдження пандемії, скорочення там робочих місць і введення обмеження щодо використання праці мігрантів, молодь залишається в Україні. Таким чином, диспропорція між попитом та пропозицією робочої сили посилюється в усіх регіонах країни. Найбільш проблематичною ситуація з попитом-пропозицією робочою силою на територіальному розрізі стає у сільській місцевості та невеликих містах.

Важливим індикатором стану ринку праці є зарплата. Середня зарплата в Україні та в кожному її регіоні протягом січня – серпня 2020 р. має тенденцію до зростання (табл. 2). Однак двічі за цей період вона знижувалася: у квітні, коли запровадили жорсткий карантин, потім поступово збільшувалася до липня, а у серпні знову зменшилася.

Таблиця 2
Середня та реальна заробітна плата за регіонами України [5]

Регіон, 2020 р	січень	серпень	Індекс зростання серпень/січень	Індекс реальної зарплати (серпень/липень)
Україна	10727	11446	106,7	97,2
Вінницька	9481	10136	106,9	96,5
Волинська	8594	9129	106,2	96,2
Дніпропетровська	11310	11619	102,7	96,5
Донецька	11656	12660	108,6	96,9
Житомирська	8562	9480	110,7	96,4
Закарпатська	9112	9905	108,7	97,1
Запорізька	10720	11427	106,6	96,8
Івано-Франківська	9043	9967	110,2	97,4
Київська	11267	11803	104,8	99,0
Кіровоградська	8677	9509	109,6	95,9
Луганська	8904	9853	110,7	94,5
Львівська	9782	10225	104,5	97,3
Миколаївська	10525	11266	107,0	96,5
Одеська	9653	10203	105,7	96,7
Полтавська	10017	10507	104,9	95,0
Рівненська	9179	9887	107,7	95,0
Сумська	8891	9835	110,6	97,1
Тернопільська	8181	9402	114,9	97,0
Харківська	9182	9877	107,6	97,1
Херсонська	8275	9245	111,7	95,9
Хмельницька	8846	9643	109,0	96,6
Черкаська	8865	9546	107,7	95,0
Чернівецька	8185	8996	109,9	96,6
Чернігівська	8479	9484	111,8	99,7
м.Київ	15787	16795	106,4	99,1

Розрахунки індексу зростання середньої зарплати за січень-серпень 2020 р. показують, що при середньому його значенні по Україні 106,7% дев'ять регіонів не дотягують до цієї величини. Найменше зростала середня заробітна плата у Дніпропетровській та Львівській областях, найбільше – у Чернігівській та Херсонській областях. Водночас зі зростанням заробітної плати збільшувалися ціни на товари та послуги. Тому більш об'єктивною характеристикою є реальна зарплата, тобто купівельна спроможність номінальної зарплати.

Лише у м. Київ, Київській та Чернігівській області індекс реальної зарплати більше 99 %. В інших регіонах та по країні в цілому він менший. Найнижчий – у Луганській, Черкаській, Полтавській та Рівненській областях. Це свідчить про те, що ціни збільшувалися більше, ніж номінальна зарплата. Отже, при зростанні середньої заробітної плати, її купівельна спроможність знизилася, рівень добробуту погіршився.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На регіональному ринку праці у порівнянні з аналогічним періодом 2019 р. спостерігаються такі тенденції щодо трьох його основних індикаторів: попиту на робочу силу, її пропозиції та заробітної плати. Значно скоротився попит на робочу силу; збільшилося приховане безробіття у формі використання роботодавцями неоплачуваних відпусток робітників і примусової неповної зайнятості, що сприяє розширенню масштабів бідності серед працюючих; зросла пропозиція робочої сили за рахунок звільнених робітників, повернення трудових мігрантів та молоді, що планувала працевлаштування за кордоном; збільшилася середня заплата працівників при одночасному зменшенні реальної зарплати. Виявлені тенденції функціонування регіонального ринку праці обумовлюються погіршенням соціально-економічного розвитку регіонів. Тому задля усунення негативних тенденцій необхідна державна допомога суб'єктам підприємництва, яка може здійснюватися шляхом пільгового кредитування малого та середнього бізнесу, фінансової підтримки само зайнятих, надання грантів для стартапів, тощо.

Список використаних джерел

1. Аналіз соціально-економічного розвитку регіонів за січень-червень 2020 року. URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/analiz-soczialno-ekonomichnogo-rozvytku-regioniv-za-sichen-cherven-2020-roku.pdf> (дата звернення: 07.10.2020).
2. Діяльність державної служби зайнятості у січні-серпні 2020 року. URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/analitichna_zapyska_diyalnist_dsz_08_2020_0.pdf (дата звернення: 07.10.2020).
3. На піку карантину приховане безробіття в Україні сягало 17 % від робочої сили – дослідження. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/07/28/663448/> (дата звернення 07.10.2020).
4. Ситуація на ринку праці у січні-серпні 2020. Аналітична та статистична інформація. URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68> (дата звернення: 07.10.2020).
5. Средняя заработная плата (2020). Индексы. URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/2020/> (дата звернення: 07.10.2020).

Kramareva O. S.,

PhD in Economy, Associate Professor, Associate Professor of Personal Management and Labor Economic Department, KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0003-1659-0538;

Nadtochii A. O.,

PhD in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Personal Management and Labor Economic Department, KRI NAPA, Kharkiv
ORCID 0000-0001-7685-0544

CURRENT TRENDS IN THE FUNCTIONING OF THE REGIONAL LABOR MARKET

In the article was made the analysis of activity in the main spheres of production: industry, agriculture, construction and capital investments. This analysis was made by regions and for the whole country of Ukraine for the period of January - June 2020. The main trends (which are negative) have been identified. Together with the rapid reduction of the production volumes, industrial production decreased in 22 regions of Ukraine, agriculture decreased in 21 regions, construction sector decreased in 19 regions. Capital investments that allow for modernization and expansion of

production in the country has almost halved. Reduction took place in 24 regions. The reason for this crisis in the basic sectors of the economy - stopping or restricting the operation of enterprises because of spread of coronavirus COVID-19. Small and medium-sized businesses focused on providing services in the field of tourism, beauty, catering, repair, transport were affected the most. Negative macroeconomic trends affected the labor market.

In the article were revealed modern tendencies of functioning of the regional labor market. Analysis was done with accordance to three main indicators: demand, labor supply and salaries for the period from January to August 2020. We can see the negative tendency: reduce labor demand and mass layoffs of the employees in all regions of the country. In the article was analyzed planned and real state of unemployment. The real state appeared much worse. Another negative trend in demand is increase in hidden unemployment. It is appeared in sending employees on unpaid leave (mostly in Kyiv, Kyiv and Cherkasy regions) and transfer to part-time work, reduced working days or weeks (mostly in Dnipropetrovsk, Kharkiv regions and the city of Kyiv). This reduces the level of income and increases poverty among workers.

The article showed a trend of significant growth in labor supply. It has increased not only due to laid off workers, but also for account of migrant workers who returned to Ukraine (due to reduced business activities in other countries). These workers used to get bigger (comparing to Ukrainian) salary, so often can not find jobs with proper salary. They often stop searching and do not always register with the employment services. Thus, the actual number of unemployed is much higher than the official one. In addition, migrant workers stopped transfer money to their families but need financial help for themselves. Labor supply was also increased by youth, which was focused on labor migration abroad. But due to the spread of the pandemic, the reduction of jobs there and migrant labor restrictions, youth stayed in Ukraine. Disparity between labor supply and demand is increasing in all regions of the country.

The main trends in wage changes are identified. The average salary in Ukraine and in each of its regions has a tendency to grow. However, twice for the analyzed period it decreased. First time in April (during lockdown) then gradually increased until July, and in August decreased again. The Real salaries level in all regions have decreased. Especially it decreased in Luhansk, Cherkasy, Poltava and Rivne regions. To eliminate negative trends in the regional labor market business entities require government support. It can be done by preferential business loans, financial support for the self-employed, providing grants for startups, etc.

Key words: regional labor market; demand; supply; salary.

References

1. Analiz soczialno-ekonomichnogo-rozvytku-regioniv za sichen-cherven 2020 roku. (2020). URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/09/analiz-soczialno-ekonomichnogo-rozvytku-regioniv-za-sichen-cherven-2020-roku.pdf> [in Ukrainian].
2. Diyalnist derzhavnoyi sluzhby zaynyatosti za sichen-serpen 2020 roku. (2020). URL: https://www.dcz.gov.ua/sites/default/files/infofiles/analitichna_zapyska_diyalnist_dsz_08_2020_0.pdf [in Ukrainian].
3. Na piku karantynu prykhovane bezrobitya v Ukraini syaglo 17 % vid robochoyi syly – doslidzhenya. (2020). URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/07/28/663448/> [in Ukrainian].
4. Sytuaziya na rynku pratsi u sichni-serpni 2020. Analitichna ta statystychna informatsiya. (2020). URL: <https://www.dcz.gov.ua/analytics/68> [in Ukrainian].
5. Sregnyaya zarabotnaya plata (2020) – Indeksy. (2020). URL: <https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/2020/> [in Ukrainian].

Надійшла до редколегії 09.10.2020 р.